

U HRVATSKOJ

PROSTITUCIJA

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prostitucija
u Hrvatskoj -

preliminarni
rezultati
istraživanja

Istraživanje

Istraživanje je provedeno u sklopu projekta *Comparing Croatian and Slovenia Prostitution Regimes: Surpassing Exclusions, Securing Human Rights* (International Social Research Foundation), čiji je cilj usporediti politike prostitucije u Hrvatskoj i Sloveniji, utvrditi kršenja prava te uputiti na prijedloge promjena.

Kako su za uspostavu efikasnih politika ključna iskustva izravno uključenih osoba (Wagenaar i Altnik, 2012.) u središtu istraživanja bili su iskazi osoba koje se bave prostitucijom. S obzirom na otežanost pristupa tim osobama u uvjetima nezakonitosti i stigmatizacije, intervjuirane su i osobe koje imaju iskustva rada s njima (predstavnici udruga LET, HELP, Terra i Transaid, svećenik, odvjetnica, sutkinja). Istraživanju su se također odazvale tri osobe koje su sudjelovale u organizaciji prostitucije.

S obzirom na to da se htjelo vidjeti kako se politike provode, analizirani su sudski spisi Prekršajnog suda u Zagrebu i Općinskog kaznenog suda u Zagrebu u predmetima koji se odnose na prostituciju, a koji su pravomoćno okončani u 2015. i 2016. godini.

Iako istraživanje obuhvaća relativno malo intervjua, pa se iz toga ne mogu izvoditi opći zaključci, dobiveni su podaci vrlo važni s obzirom na nedostatak (kvalitativnih) istraživanja s osobama koje se bave prostitucijom jer oni pružaju određene izravne uvide u probleme s kojima se te osobe susreću. Ova brošura ukratko iznosi te probleme te prijedloge poboljšanja kako proizlaze iz intervjua s osvrtnom na međunarodnopravne standarde i dobru praksu.

Politike prostitucije u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je prostitucija regulirana kaznenim i prekršajnim zakonodavstvom. „Odavanje prostituciji“ kažnjivo je prema Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira (NN 5/90, 30/90, 47/90 i 29/94, čl. 12.), a djela povezana s prostitucijom – podvođenje, vrbovanje, poticanje, organiziranje, kriminalizirana su Kaznenim zakonom (NN 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15, čl. 157.) te djelomice i ZPJR-om, čl. 7. (a što je u neskladu s načelom *ne bis in idem*). Najviše ima prekršajnih predmeta za odavanje prostituciji, a vrlo

malo predmeta za svodništvo, s time da se u većini tih predmeta radi o ženama koje su se dobrovoljno udružile kako bi zajedno radile.

Iz analize sudskih spisa Prekršajnog suda u Zagrebu proizlazi da je najviše postupaka pokrenuto protiv osoba koje rade na ulici (od 22 predmeta pravomoćno okončana u 2015. i 2016. godini u samo tri predmeta mjesto prekršaja bio je stan, a u svim ostalima ulica) i da se većinom radi o opetovanim kažnjavanjima. U većini predmeta okrivljenice su uhićene, a kao razlog najčešće se navodi opasnost od ponavljanja djela. No razlog uhićenja i pritvaranja često nije naveden ili su navedena sva tri zakonom predviđena razloga, što je problematično iz aspekta prava na osobnu slobodu i sigurnost. Upitna je i osnovanost sumnje temeljem koje se osobe uhićuju s obzirom na to da se prema navodima informanata uhićuju sve osobe koje se nalaze na spornim ulicama bez dodatnih dokaza. Najčešće se osude temelje na priznanjima (danim bez odvjetnika), no i u slučajevima poricanja suci izriču osude jer vjeruju percepciji policije ili primjerice zato što osoba priznaje da se općenito uzdržava od prostitucije. To sve dovodi u pitanje pravičnost sudskih postupaka, a s obzirom na tako široko postavljenju kriminalizaciju, i pravo

na privatan život. Uz to, prema riječima jedne od sudionica i informanta iz pravosuđa, događa se da se i žrtve prisilne prostitucije prekršajno gone, što je upitno iz perspektive prava na privatan život i prava na slobodu od nehumanog postupanja.

Osim zastarjelog zakonskog rješenja, specifičnost je Hrvatske u europskom kontekstu i to što nema nikakvog oblika udruživanja među osobama koje se bave prostitucijom te to što nisu uključene u stvaranje javnih politika. Nadalje, ne postoje nikakvi programi pomoći ili strategije izlaska za osobe koje prostituciju žele napustiti. Postoji samo nekoliko NVO-a koji u okviru programa smanjenja štete rade s osobama koje se bave prostitucijom na promociji seksualnog zdravlja i sprečavanju spolno prenosivih bolesti.

Nadalje, za razliku od drugih europskih zemalja u kojima, u većoj ili manjoj mjeri, postoje istraživanja o prostituciji, ta tema u hrvatskoj znanstvenoj produkciji gotovo uopće nije zastupljena. Nekoliko empirijskih istraživanja koja su proveli socijalni epidemiolozi upućuju na socijalnu isključenost seksualnih radnica te podložnost nasilju (Štulhofer i sur. 2016.; Štulhofer i sur. 2015.; Štulhofer i sur. 2009.).

Intervjuirane žene i njihov položaj

U sklopu istraživanja ispitano je šest žena u dobi od 32 do 46 godina (jedna se više ne bavi prostitucijom). Jedna radi na ulici, a sve ostale u zatvorenim prostorima (vlastitim ili dolaze na poziv). Sve rade samostalno, iako su sve osim jedne prethodno imale svodnika. Razlozi ulaska su različiti: jedna je bila prisiljena, dvije navode ovisnost o drogama, jedna da ju je navelo društvo, a ostale financijske razloge, s time da jedna svoj posao vidi kao profesiju.

Sve su žene u vrijeme intervjua bile nezaposlene. Najviši stupanj obrazovanja je srednja škola, a jedna je završila osnovnu školu. Svima osim dvjema prostitucija je glavni izvor prihoda. Nijedna nije vlasnica stana; žive u unajmljenom stanu ili kod partnera, a jedna je trenutačno beskućnica. Četiri žene navode da im je materijalni status prosječan, a dvije ispod prosjeka. Zdravlje su na skali od 0 do 10 ocijenile ocjenama od 0 do 8, a prosjek je bio 4,3. Četiri žene su same (od kojih je jedna rastavljena), a dvije udane. Dvije imaju djecu, od kojih je jedna samohrana majka.

Iako su razlozi ulaska u prostituciju različiti, kao i njihova iskustva, gotovo sve su doživjele neki oblik nasilja – bilo tjelesnog, seksualnog, emocionalnog ili ekonomskog, bilo od državnih tijela, svodnika ili klijenata. Žene koje rade na ulici najpodložnije su nasilju, što su pokazala i komparativna istraživanja (Church i sur., 2001.; Sanders, 2004.; Sanders, 2001.). Najčešće ga ne prijavljuju jer znaju da bi ih se u tom slučaju moglo prekršajno goniti. Uz to, boje se policije jer su njihova iskustva s policijom često neugodna. Stigmatizaciju i nezakonitost navode kao temeljne probleme koji utječu na njihovo psihičko zdravlje i dobrobit.

Problemi u odnosima s policijom i pravosudnim tijelima

Sve intervjuirane osobe imale su iskustva s policijom, a samo jedna nikada nije bila prekršajno gonjena za „odavanje prostituciji“. Uz određene iznimke (npr. pozitivno iskustvo zaštite od nasilnog svodnika), iskustva žena većinom su negativna. Navode kako su

prilikom privođenja i ispitivanja u policijskoj postaji često izložene vrijeđanju i zastrašivanju. Pored toga, policija ih većinom ne obavještava o njihovim pravima i točnom razlogu privođenja, ne omogućava im obaviti telefonski poziv ili tražiti pravnu pomoć. U slučaju sumnje na prisilnu prostituciju policija ne poduzima uvijek sve radnje kako bi pomogla osobama koje je uhitila. Sudionice istraživanja također govore o povezanosti pojedinih policijskih službenika i svodnika, posebice u elitnoj prostituciji, te o traženju seksualnih usluga bez naplate ili mita u zamjenu za neprijavlivanje.

Problemi u odnosima sa svodnicima

Sve sudionice istraživanja koje su tijekom života imale svodnike tijekom svog života imale su i negativna iskustva s njima, posebice kad je riječ o pripadnicima kriminalnog miljea. Prema navodima intervjuiranih žena svodnici često koriste tjelesno i seksualno nasilje, oduzimaju velik dio zarade u zamjenu za smještaj, prijevoz ili osiguranje, koje uglavnom ne pružaju. Neke žene navode primjere ograničavanja osobne slobode i cjelodnevne kontrole, kao i prijetnje

sigurnošću članovima njihove obitelji. Iz intervjua sa ženama proizlazi da prostitucija koja uključuje svodnika generalno uključuje i veći stupanj prisile, premda neke spominju i pozitivne strane (na primjer, zaštitu od nasilnih klijenata ili plaćanja novčane kazne u prekršajnim postupcima). Žene najčešće ne prijavljuju nasilje svodnika jer ih se boje, osjećaju nepovjerenje prema policiji i boje se da će same biti prekršajno gonjene.

Problemi u odnosima s klijentima

Iako sudionice spominju dobra iskustva s klijentima, koja uključuju prijateljstva i podršku, gotovo sve su imale i negativna iskustva. Problemi u odnosima s klijentima uključuju odbijanje plaćanja usluga ili odbijanje plaćanja dogovorene cijene, krađu (novca, mobilnih telefona), uznemirivanje telefonskim putem, tjeloesno nasilje, silovanje te upotrebu fizičke sile radi izvršenja nekog čina protivno volji seksualne radnice, npr. izvršenja spolnog odnosa bez kondoma. I te oblike nasilja osobe koje se bave prostitucijom u pravilu ne prijavljuju. Kad ih prijave protiv njih se, kako pokazuju analize sudskih spisa, pokreće sudski postupak.

Preporuke za rješavanje problema

Dekriminalizacija/legalizacija

Dekriminalizacija svih aspekata dobrovoljne odrasle prostitucije i legalizacija dosljedno se spominju kao neophodne promjene. Iako ta dva termina imaju drugačija značenja i implikacije (u smislu stupnja kontrole i ciljeva), sve intervjuirane žene složile su se da je potrebno odmaknuti se od kriminalizacije i penalizacije seksualnog rada. Ukidanje mjera kažnjavanja seksualnih radnica zahtijeva Parlament EU-a u svojoj *Rezoluciji o seksualnoj eksploataciji i prostituciji i njihovom učinku na rodnu ravnopravnost* (2014).

Mnoge agencije UN-a (UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPD) kao i WHO preporučuju dekriminalizaciju svih aspekata dobrovoljne prostitucije odraslih osoba, navodeći da dekriminalizacija omogućuje bolje radne uvjete i smanjuje društvenu ranjivost i marginalizaciju seksualnih radnica te ima pozitivne javnozdravstvene učinke. Isti prijedlog promiču i vodeće međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava, na primjer Amnesty International (2016.) i Human Rights Watch (2014.). Na Novom Zelandu

se pokazalo da dekriminalizacija prostitucije rezultira poboljšanom zaštitom ljudskih prava osoba koje se bave prostitucijom i njihovim boljim odnosom s policijom (Abel, 2010; Armstrong, 2016.).

Nadalje, dekriminalizacija/legalizacija prostitucije omogućava osobama koje se bave prostitucijom da se bolje organiziraju za zaštitu svojih prava. Upravo su to naglasile i neke sudionice istraživanja. Težeći ‘normaliziranijoj’ seksualnoj industriji s boljim radnim uvjetima, naglasile su potrebu za dekriminalizacijom kako bi mogle lobirati i zalagati se za svoje potrebe bez straha od kažnjavanja. Neke su također naglasile kako bi se legalizacijom riješio problem svodnika, što vide kao jedan od ključnih problema.

Destigmatizacija, udruživanje, edukacija i informiranje

Sudionice istraživanja također su govorile o potrebi destigmatizacije prostitucije. Osjetljivost na stigmatizaciju bila je očita u njihovim tvrdnjama da seksualni rad mora bit priznat kao ‘rad’ i ‘način zarađivanja za život’ za one koje se odluče time baviti. Izražena je i želja za podizanjem svijesti javnosti o seksualnom radu radi uklanjanja zabluda i stereotipa. Te obveze država naglašava i Parlament EU-a (2014., t. 4, str.

45). Amnesty International (2016.) pak traži od država da u izradu planova o borbi protiv stigmatizacije uključe osobe koje se bave prostitucijom.

Sudionice su također ukazale na potrebu podizanja svijesti, informiranja i edukacije samih osoba koje se bave prostitucijom. Naime, naglasile su da žene često, u kontekstu stigmatizacije, ne cijene sebe što je i jedan od razloga neprijavlivanja nasilja. Osim toga – ne znaju svoja prava. S tim u vezi spomenuta je potreba udruživanja s ciljem osvještavanja o pravima i zaštiti zdravlja, a što i jesu temeljni zadaci udruga za prava seksualnih radnica/ka. Udruge seksualnih radnica/ka imaju iznimno veliku ulogu u zaštiti njihovih prava i često su ključ za promjenu odnosa između policije i osoba koje se bave prostitucijom (npr. NZPC; Radačić, 2017.). Takve udruge postoje i u regiji.

Uspostava sustava podrške

Sudionice istraživanja puno su govorile i o potrebi izgradnje sustava podrške, o čemu također govori Parlament EU (2014.). Naglašena je potreba za informiranjem o pravima, edukacijom te pružanjem psihološke pomoći, kao i potreba za skloništima za osobe koje trpe nasilje. Također je spomenuto kako bi trebala biti bolja suradnja između državnih tijela

i NVO-a te u slučaju prisilne prostitucije policije i NVO-a.

Jedna od konkretnih preporuka proizašla iz istraživanja jest otvaranje *drop in* centra koji bi bio dostupan dvadeset i četiri sata i gdje bi seksualne radnice mogle dobiti pravnu, psihološku, zdravstvenu i drugu pomoć. Centar bi omogućio koristan i djelotvoran način bavljenja svakodnevnim izazovima s kojima se susreću osobe koje se bave prostitucijom, odnosno izravnog odgovaranje na njihove potrebe. nadalje, bio bi siguran prostor za okupljanje osoba koje se bave prostitucijom, njihovo artikuliranje potreba i iskustava te razvijanje i predlaganje primjerenih rješenja. Niz uspješnih cjelodnevnih centara u postsocijalističkim zemljama igra ključnu ulogu u zadovoljavanju njihovih esencijalnih potreba i pružanju sigurnog mjesta za udruživanje, dokumentiranje zlostavljanja i mobilizaciju s ciljem traženja i ostvarivanja prava (Open Society Foundations, 2012.).

Poboljšanje odnosa s policijom i pravosuđem

Provedeni intervjui pokazali su potrebu za promjenom pristupa policije osobama koje se bave prostitucijom, odnosno iskorjenjivanjem svih oblika zlouporabe položaja i poštovanjem prava koje imaju

kao okrivljenici te potrebu za aktivnijim radom na suzbijanju nasilja nad njima od strane svodnika i klijenata. Preporuke uključuju treninge kroz koje bi se policijske službenike senzibiliziralo prema osobama koje se bave prostitucijom. Primjer dobre prakse su Novi Zeland i australska država Novi Južni Wales u kojima udruge za prava seksualnih radnica/ka NZPC i SWOP održavaju treninge za policijske službenike. Predstavnica jedne od udruga koja radi s osobama koje se bave prostitucijom iznijela je konkretan prijedlog za poboljšanje odnosa s policijom – uspostavu časnik/ca za vezu. Takve pozicije u policiji postoje npr. u nekim državama Australije, u Velikoj Britaniji, Kanadi, a cilj je uspostavljanje bolje komunikacije između policije i osoba koje se bave prostitucijom kako bi se odgovorilo na potrebe te populacije. Ti službenici, koji često idu u ophodnju, pomažu osobama koje se bave prostitucijom u raznim situacijama nasilja, a odgovorni su i za educiranje kolega/ica. Praksa drugih država dala je vrlo dobre rezultate, uključujući konstruktivniju interakciju između osoba koje se bave prostitucijom i policije te češće prijavljivanje nasilja. Predstavnica udruge također je predložila da se uspostavi neki sustav praćenja postupanja prekršajnih sudova u području prostitucije.

Zaključna razmatranja

Ovo pilot -istraživanje upozorilo je na niz problema u provedbi politika prostitucije u Hrvatskoj te na kršenja prava osoba koje se bave prostitucijom. Te su osobe podložne nasilju privatnih osoba, ali i institucionalnom nasilju. Navedene probleme potrebno je rješavati u skladu s međunarodnopravnim obvezama država te na način utemeljen u iskustvu osoba koje se bave prostitucijom. U ovoj kratkoj brošuri izneseni su prijedlozi za rješavanje tih problema, utemeljeni na intervjuima s osobama koje se bave prostitucijom.

Reference

Abel, G. (2014.) „A Decade of Decriminalisation: SexWork ‘DownUnder’ But Not Underground“, *Criminology and CriminalJustice*, 14: 580-92.

Amnesty International (2016.) *Policy on State Obligations to respect, protect and Fulfil the Human Rights of SexWorkers*. POL 30/4062/2016.

Armstrong (2016.) „From Law Enforcement to protection? Internactions between seks workers and police in decriminalised sreet-based sex industry“ , *British Journal of Criminology*, 57(3): 570-588.

Church, S., Henderson, M., Barnard, M. i Hart, G. (2001), „Violence by Clients Towards Female Prostitutes in Different Work Settings: Questionnaire Survey“, *British Medica Journal*, 322: 524-5.

Human Rights Watch (2014.) *World Report 2014: Events of 2013*. New York: Human Rights Watch, str. 47. Dostupno na: https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2014_web_0.pdf

Open Society Foundations (2012) *Centres for Change: Drop-In Centres Facilitate Sex Worker-Lead Human Rights Advocacy*. Dostupno na <https://www.opensocietyfoundations.org/reports/centers-change-drop-centers-facilitate-sex-worker-led-human-rights-advocacy>

Radačić, I. (2017.). "New Zealand Prostitutes' Collective – An Example of a Successful Policy Actor", *Social Sciences* 6(2): 46-57

Sanders, T. (2001.) „Female Street Sex Workers, Sexual Violence, and Protection Strategies“, *Journal of Sexual Aggression*, 7: 5-18.

Sanders, T. (2004.) „The Risks of Street Prostitution: Punters, Police and Protesters“, *Urban Studies*, 41: 1703-17.

Štulhofer, A., Sinković, M., Božić, J. i Baćak, V. (2016.) „Victimization and HIV Risks Among Croatian Female seks Workers: Exploring the Mediation Role of Depressiveness and the Moderation Role of Social Support“. *Violence against women*, 23(1): 67-88.

Štulhofer, A., Landripet, I., Božić, J. & Božičević, I. (2015) "HIV risks and HIV prevention among female sex workers in two largest urban settings in Croatia, 2008 – 2014". *AIDS Care*, 27(6): 767-71.

Štulhofer, A., Baćak, V., Drglin, T., Puljiz, M. & Miklin, M. (2009) "Female sex work and HIV risks in Croatia", *AIDS Care*, 21(11): 1439-1446.

Wagenaar H. i Altink, S. (2012.), "Prostitution as morality politics or why it is exceedingly difficult design and sustain effective prostitution policy", *Sexuality Research and Social Policy*, vol. 9, br. 3, 279-292.

Prostitucija u Hrvatskoj – preliminarni rezultati istraživanja i preporuke

Ivana Radačić, Lynette Šikić Mićanović,
Stephanie Stelko

Nastalo u sklopu projekta »Usporedba
politika prostitucije u Hrvatskoj i Sloveniji:
prevladavanje isključivosti i zaštita
ljudskih prava«.

<http://www.prostitution-cro-slo.com/>

Financijska potpora: Independent Social
Research Foundation, London

Lektura: Mirjana Paić-Jurinić
Oblikovanje: Vasja Ris Lebarič
Tisk: Plusbiro
Naklada: 100 izvodov, prva izdaja

Izdavači:
Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne
družbene in politične študije
Metelkova 6
SI-1000 Ljubljana

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Trg Marka Marulića 19
HR-1000 Zagreb

Svibanj 2017.